

MA'BED b. VEHB

(معبد بن وهب)

Ebû Abbâd Ma'bed b. Vebh el-Yaktîni
(ö. 126/744)Emevîler devrinde yaşayan
mûsikişinas.

Medine'de doğdu ve orada yetişti. Babasının adı Katan olarak da bilinir. Benî Mahzûm kabilesinden Katanoğulları'nın yahut Âs b. Vâkisa el-Mahzûmî'nin veya Muâviye b. Ebû Süfyan'ın âzatlısı olduğuna dair rivayetler de bulunmaktadır. Ha-beşli bir kölenin oğlu olan Ma'bed, kendi ifadesine göre gençlik yıllarında koyun güderken rüyasında ilham olarak algıladığı şarkıların tesiriyle mûsikiye başladı. Daha sonra Neşîd el-Fârisî, Cemîle es-Sülemiyîye, Sâib Hâsir gibi Medineli mûsikişinaslar yanında bazı Mekkelî müzisyenlerden de ders alarak kendini yetiştirdi.

Medine'nin ileri gelenlerinden başka dönemin devlet büyüklerinden de yakın ilgi gören Ma'bed özellikle Abdülmelik b. Mervân, I. Velîd, II. Yezîd ve II. Velîd'in saraylarındaki mûsiki toplantılarının en önemli mugannîleri arasında yer aldı. Abdülmelik b. Mervân zamanında (675-705) Mekke'de İbn Safvân tarafından düzenlenen bir şarkı yarışmasını kazanarak şöhretini daha da arttırmasının ardından İbn Süreyc, Garîz gibi dönemin meşhur mûsikişinaslarıyla beraber anılmaya başlandı. Yezîd b. Abdülmelik'le bir sohbet esnasında halifenin İbn Süreyc'in eserlerinde bir yumuşaklığın, Ma'bed'in eserlerinde ise bir metanet ve sağlamlığın dikkat çektiğini söylemesi üzerine Ma'bed, İbn Süreyc'in hafif ve yumuşak olan remel ve hezec ritimlerini kullanan Tuveys'in talebesi olduğunu, kendisinin sakil ritimlerinin önemli simalarından hocası Sâib Hâsir'in yolunu takip ettiğini ifade etmiştir. Ma'bed'i genç yaşlarında dinleyen İbn Süreyc ile Garîz'in onun ileride büyük bir sanatkâr olacağını belirttikleri söylenir. Ayrıca II. Velîd'in Ma'bed'i "asrın mûsiki ustası" tayin ettiği nakledilir. İbn Süreyc'in ölümü üzerine (98/716 [?]) başmugannî olan Ma'bed, II. Velîd'in tahatta çıktığı yıllarda (743) iki defa saraya davet edilip burada büyük ilgi gördü ve son davet esnasında felç geçirerek vefat etti. Cenaze merasiminde Ma'bed'in öğrencilerinden muganniye Sellâme el-Kas onun bir mersiyesini okumuştur.

İshak el-Mevsilî'ye göre İbn Süreyc, İbn Muhriz ve Mâlik b. Ebû's-Semh ile birlikte dönemin en ünlü dört sanatkârından biri olan Ma'bed b. Vebh aynı zamanda Medineli sanatçıların ustası ve önderiydi. Medineli bir şair mûsiki sanatının en iyi icracılarının Tuveys ve İbn Süreyc olduğunu, ancak Ma'bed'in bu ikisinin de üstünde bulunduğunu söylemiştir. Eserlerinde Arap mûsikisinde çok görülen sakil ritmini büyük bir ustalıkla kullanan Ma'bed'in besteleri içinde en meşhurları "Müdûn" (Husûn) adlı yedi şarkı ile "Ma'bedât" diye anılan diğer beş şarkısıdır. Ma'bed, meşhur kumandan Kuteybe b. Müslim'in Horasan'da ulaşılması zor yedi kaleyi veya yedi şehri fethine âdeta nazîre olarak bestelediği bu yedi şarkının icrasının o kâleleri fethetmekten çok daha zor olduğunu, ayrıca bestelediği eserlerin icrasının ancak çok kuvvetli müzisyenlerce gerçekleştirilebileceğini söyler.

Eserlerinin güftelerini kendi şiirlerinin yanı sıra A'sâ, Ömer b. Ebû Rebîa, Velîd b. Zeyd, İbn Ebû Zâid, Şemmâh b. Dırâr, Küseyyir ve Antere gibi ünlü şairlerin şiirlerinden seçmiştir. Yetiştirdiği öğrenciler arasında Mâlik b. Ebû's-Semh'in dışında Muhammed b. Âişe, Yûnus el-Kâtib, Sellâme el-Kas, Habbâbe, Hakem el-Vâdî, Dehmân ve Siyyât gibi mûsikişinaslar sayılabilir. Delâl, İbrâhim el-Mevsilî, İbn Âişe gibi mûsikişinaslar Ma'bed'in eserlerini seslendirmişlerdir. İshak el-Mevsilî *Kitâbü Eġânî'î Ma'bed ve Kitâbü Aġbârî Ma'bed ve'bnî Süreyc ve eġânihimâ* adıyla iki eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Câhiz, *el-Bursân ve'l-urcân* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Beyrut 1410/1990, s. 450; Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, *el-Eġânî*, Beyrut 1407/1986, XIV, 115-119; Ebû İshak el-Husrî, *Cem'ü'l-cevâhir fi'l-mûlah ve'n-nevâdir* (nşr. Abdülâzîz Büşrâ - Mustafa Muhammed), Kahire, ts., s. 41; İbn Halikân, *Vefeyât*, I, 463; III, 437, 506; İbn Manzûr, *Muġtârû'l-Eġânî* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî v.dğr), Kahire 1385/1965, VI, 23-24, 25-29, 178-180; IX, 356-368; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, IV, 262-267; V, 13-17; H. G. Farmer, *A History of Arabian Music*, London 1929, s. 63-64; a.mlf. - [E. Neubauer], "Ma'bad b. Wab", *EP* (İng.), V, 936-937; Şevki Dayf, *eş-Şir ve'l-ġinâ' fi'l-Medîne ve Mekke li-âşri Benî Ümeyye*, Kahire 1976, s. 58-60; Ali el-Useyli el-Âmilî, *el-Ġinâ' fi'l-İslâm*, Beyrut 1404/1984, s. 58-68; Abdülmîr Ali Mühennâ, *Aġbârû'l-mugannîn ve'l-muganniyât*, Beyrut 1990, s. 295-306; Semîr Şeyhânî, *Eşherû'l-mugannîn 'inde'l-'Arab ve nevâdirihim*, Beyrut 1413/1992, s. 9-16; E. K. Rowson, "The Efemates of Early Medina", *JAOS*, III/4 (1991), s. 681, 687; Ronart, *CEAC*, s. 330; Fuat Günel, "İbn Âişe", *DİA*, XIX, 299; a.mlf., "İbn Süreyc, Ubeydullah", a.e., XX, 366.

FUAT GÜNEL

MA'BEDİYYE

(المعبدية)

Hâricîler'in Seâlibe koluna mensupken onlara muhalefet eden ve büyük çoğunluğunu kâfir sayan Ma'bed isimli kişinin mensuplarına verilen ad (bk. SEÂLİBE).

MA'BERÎ

(bk. MELÎBÂRÎ).

MÂBEYN-i HÜMÂYUN

(ما بين همايون)

Osmanlı sarayında devlet işlerinin görüldüğü mekân.

Sözlükte "iki şeyin arası" demek olan mâbeyn kelimesi haremle selâmlığı birbirine bağlayan sofa, daire veya oda için kullanılırdı. Konaklarda da bulunan ve zülveçheyne denilen bu daire, selâmlıktaki uşakların ve yabancı erkeklerin haremdeki kadınlarla yüzleşmesini önlerdi. Sarayda ise padişahın resmî bürolarının bulunduğu, elçi, sadrazam ve diğer ziyaretçileri kabul ettiği, eğlendiği ve dinlenip yemek yediği daireyi nitelerdi. XIX. yüzyılda inşa edilen saray ve kasırlarda mâbeyn ve selâmlık ayırımı terkedilerek ikisi birleştirildi. Bu tabirin ne zamandan itibaren kullanıldığı hususu açık değildir. Mâbeynin bir mekân olarak mevcudiyeti 1675 yılına kadar indirilebilirken mâbeyinci teriminin kullanılışı nisbeten geç bir döneme, XVIII. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenebilmektedir.

Harem ve Enderun'la (iç hizmetler) birlikte sarayın üç ana bölümünden biri olan Bîrûn (dış hizmetler), XVIII. yüzyıl öncesinde Enderun'la beraber ülkenin asıl yönetim merkezini oluşturur ve padişahın dış dünya ile ilişkilerini sağlayan hizmetleri verirdi. Zamanla sadrazamlık gibi bazı hizmet birimleri yavaş yavaş sarayın dışına taşarak yeni güç merkezleri oluşturmaya ve saray teşkilâtının bir parçası olmaktan uzaklaşmaya başladı. Önceleri sarayda teşkilâtlanan bazı idarî birimler bu süreçte kalemiyeye intikal etti. Devlet işlerinin merkezinin bu şekilde tedricen saraydan uzaklaşmasıyla Enderun'un fonksiyon farklılaşması ve mâbeynin oluşumu sürecinin yakın ilgisi vardır.

II. Mustafa döneminde (1695-1703) saray teşkilâtında esaslı bir islahat gerçek-